

Tekenen in de Tijd 113

19-25 september 2021

Vorige week schreef Erik Borgman al over de Vredesweek, die dit weekend begint. Deze week gaat hij in op de bisschoppensynode van 2023, die gaat over de wijze waarop de kerk zichzelf moet besturen. De bisschoppen zijn gevraagd daarover de komende tijd de gelovigen te peilen.

Al langer heb ik het gevoel dat de situatie van de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland inmiddels zodanig is en het proces van verdamping en implosie een dusdanig stadium heeft bereikt, dat een breed overleg van ieder die deze situatie ter harte gaat, eigenlijk geboden zou zijn. In *Waar blijft de kerk* (2015) heb ik geschreven dat wij veel kunnen doen, maar één ding niet: we kunnen niet ophouden kerk te zijn. Dit impliceert missionair zijn, want de kerk *heeft* geen missie in die zin dat er eerst een kerk zou zijn die dan vervolgens een missie krijgt. De kerk *belichaamt* een missie: dat God bezig is de wereld te redden en daar ons bij wil betrekken. Dat zouden wij sinds Vaticanum II eigenlijk kunnen weten, maar in ieder geval weten we het opnieuw sinds *Evangelii Gaudium* (2013).

Dat brede gesprek zal er voorlopig niet komen en als het tot stand zou komen, zou het niet per se goed aflopen. Dat ligt niet alleen aan de samenstelling van de Nederlandse bisschoppenconferentie, al speelt die een rol. Sommige bisschoppen willen liever een zuivere, in zichzelf gekeerde kerk dan een voor de brede samenleving betekenisvolle kerk, hoe vaak paus Franciscus ook aangeeft dat het omgekeerde het geval behoort te zijn. Maar ook los van de bisschoppen lijken wij het in de katholieke kerk van Nederland verleerd te zijn om met elkaar na te denken en met elkaar te overleggen over de toekomst. Zoals wij dat in de Nederlandse samenleving ook verleerd lijken.

Afgelopen week publiceerde de Rooms-Katholieke Kerkprovincie op de website de documenten ter voorbereiding op de bisschoppensynode in Rome van 2023; zie <https://www.rkkerk.nl/bisschoppen-ontvangen-voorbereidingsdocumenten-bisschoppensynode/> en de verdere documenten waarnaar daar verwezen wordt. Het thema van deze bisschoppensynode luidt: 'Voor een synodale kerk: gemeenschap, participatie, missie' (2023). Het gaat uiteindelijk over de vraag hoe de kerk zichzelf bestuurt en haar weg vooruit vindt, zo maken de documenten duidelijk. Hoe zorgen wij voor meer gemeenschap tussen de verschillende kerkelijke geledingen? Hoe zorgen wij dat iedereen daar de rol in kan spelen die haar of hem toekomt? Hoe zorgen wij langs deze weg dat de missie van de kerk beter tot zijn recht komt. Het woord 'synodaal' wil daarbij zeggen dat de kerk een geheel van overleg- en samenwerkingsorganen is, geen structuur waarbij het ene gremium kan bevelen en het andere heeft te gehoorzamen.

In Rome wordt goed begrepen dat deze zaken niet alleen door bisschoppen kunnen worden besproken: over een synodale kerk moet synodaal worden nagedacht. Daarom wordt de bisschoppen gevraagd de mensen in hun bisdommen een aantal vragen voor te leggen en zo tot een inbreng op de synode te komen. Het is nog afwachten hoe de Nederlandse bisschoppen dit gaan doen en wie daarbij wordt uitgenodigd, maar het is in ieder geval mogelijk om naar aanleiding van de komende synode zelf opnieuw te gaan nadenken over de toekomst.

In het Romeinse voorbereidingsdocument speelt het verhaal van Petrus en Cornelius in het tiende hoofdstuk van het boek Handelingen een centrale rol. Kort gezegd wordt daar verteld hoe de apostel Petrus een droom heeft waarin hij te horen krijgt dat er straks iemand zal komen om hem te halen en dat hij dan moet meegaan. Elders krijgt de Romeinse honderdman Cornelius van een engel de opdracht Petrus te vragen om te komen. Cornelius wil gedoopt worden, maar de kerk aarzelt om niet-Joden op te nemen. Moeten zij niet eigenlijk eerst Joods worden en leven volgens de Joodse wet en worden besneden? In Handelingen 10 wordt duidelijk dat dit niet hoeft. Zonder dat zij besneden zijn, daalt de heilige Geest op Cornelius en zijn huisgenoten neer. Petrus zegt daarop: 'Hoe zou iemand de doop kunnen weigeren aan deze mensen, die net als wij de heilige Geest hebben ontvangen' (Handelingen 10,47).

In het licht van dit verhaal zou de eerste vraag kunnen zijn wat het huidige equivalent is van de droom van Petrus. Ik zou zeggen: de teksten van paus Franciscus – en natuurlijk de teksten van het Tweede Vaticaans Concilie waarop de paus teruggrijpt. De tweede vraag zou kunnen luiden wat het equivalent is van het verlangen van Cornelius. In antwoord hierop zou ik verwijzen naar de tekenen van onduurzaamheid van de huidige dominante cultuur: een samenleving die mensen uit- in plaats van insluit, een omgang met de aarde en het leven die vernietigt en doodt in plaats van zorgt en levend maakt, en een zelfbeeld dat leidt tot onzekerheid en een gevoel van overbodigheid, tot *burn out* en nihilisme.

Het gaat dus om onze verhouding met het sociale, het kosmische en het persoonlijke. Het zijn de drie terreinen die vanouds in de kerk centraal staan, dus de kerk moet deze kwesties opvatten als vragen aan haar. Wat hij heeft zij hierover te zeggen, welk heil heeft zij de mensen in deze situatie te bieden? Over twee van de genoemde kwesties heeft paus Franciscus bovendien vernieuwende visies gepubliceerd: zie de encyclieken *Laudato si'* en *Fratelli tutti*. Door na te denken over deze maatschappelijke en culturele vragen investeert de kerk zichzelf in de toekomst van de wereld en zal zijzelf ontdekken wat haar toekomst is. Daarvan ben ik in ieder geval overtuigd. Ze herontdekt op deze manier haar diepste missie, die volgens mijn favoriete zin uit de documenten van het Tweede Vaticaans Concilie luidt:

Bewogen door het geloof dat zij wordt geleid door de Geest van de Heer, die de aarde vervult, streeft het volk van God ernaar om in de gebeurtenissen, behoeften en wensen die het met de overige mensen van onze tijd deelt, te onderscheiden wat daarin de ware tekenen zijn van Gods aanwezigheid of zijn bedoelingen' (pastorale constitutie *Gaudium et Spes* over de kerk in de wereld van deze tijd, 1965, no. 11).

Elders noemt *Gaudium et Spes* dit: het lezen van de tekenen van de tijd in het licht van het evangelie (no. 4).

De komende periode zal het Huis van Dominicus proberen niet alleen zelf in deze lijn te handelen, maar wij zullen proberen hierin met zoveel mogelijk anderen samen op te trekken. Zo hopen wij een bijdrage te leveren aan de toekomst van de kerk in Nederland en wie weet ook wel aan de bisschoppensynode van 2023.

Erik Borgman, lekendominicaan
voorzitter van de programmaraad van het Huis van Dominicus